

চন্দ্রপ্রভাৰ গান

শোভাৰাণী দাস

কিছুমান গীতে হৃদয় চুই যায়। কিছুমান গীতে মনলৈ প্ৰশান্তি আনে আৰু কিছুমান গীতে মনলৈ বিষাদ মাতে। সৰুৰেপৰা সংগীতৰ মাজত প্ৰতিপালিত হোৱা মনটোৱে ক'ৰবাত গীত এটি শুনিলে অথবা ভাললগা গীতৰ কথাংশ এফাকিও কাগজৰ বুকুত বিচাৰি পালে হৃদয়ংগম কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে।

আজিৰপৰা পঁয়ত্ৰিছ বছৰ আগৰ কথা। অসমত তেতিয়া জাতীয় অস্তিত্ব ৰক্ষা আন্দোলনৰ ভৰপক সময়। বৰপেটাৰ ডাকঘৰ কোনোবা দুৰ্বৃত্তই জ্বলাই দিলে। তাৰ ফল ভোগ কৰিছোঁ আমি নিৰীহ মানুহখিনিয়ে। ঘৰৰ চোতাল, পথ পুলিছ-মিলিটেৰিৰে ভৰি পৰিছে। কেউফালে ওলাবলৈ সুৰুঙা নাই।

ঘৰত থকা বাহিৰা কিতাপ-পত্ৰ অৰ্থাৎ গল্প, উপন্যাস আৰু অন্যান্য প্ৰবন্ধপাতি আদি প্ৰায় পঢ়া শেষ। আনকি পুৰণি আলোচনী, পুৰণি বাতৰিকাকতৰ শেষ পৃষ্ঠাৰ উপৰি পুৰণি পঞ্জিকাৰ শিশুৰ চোটিফুডৰ বিজ্ঞাপনৰপৰা ৰঙামূলাৰ বীজৰ বিজ্ঞাপনলৈকে কণ্ঠস্থ হৈ গৈছে। তথাপি সময়বোৰ নাযায়-নুপুৰায়।

তাৰ মাজতে এদিন খুৰাইতৰ পুৰণি আলমাৰিটোত পঢ়িবলৈ কিবা কিতাপ-পত্ৰ থাকিব পাৰে বুলি খুলি চালোঁ। কিতাপ বিচাৰি থাকোঁতে আলমাৰিৰ থাকত চেপেটা লাগি থকা এখন হাতে লিখা সৰু বহী পালোঁ। বহীখন উলিয়াই আনিবলোঁ। এখন গানৰ বহী।

বহীখনৰ ওপৰত লিখা আছে—‘গানৰ বহী’, গিৰিজা প্ৰসাদ দাস, আত্মবীহাটী, ১৯৫৪ চন। (গিৰিজা প্ৰসাদ দাস অসম চৰকাৰৰ সাংস্কৃতিক সঞ্চালক আছিল)। বুজিলোঁ সেইখন মোৰ সৰু খুৰাৰ ল'ৰালি কালৰ গানৰ বহী। পাত লুটিয়াই দেখিলোঁ কেইবাটাও পুৰণি চিনাকি গীত আৰু কেইবাটাও অচিনাকি অৰ্থাৎ মই নুশুনা গীত লিখা আছে।

পাত লুটিয়াই থাকোঁতে হঠাতে এটি গীতৰ ওপৰত চকু ৰৈ গ'ল। গীতটিৰ শিৰোনামত লিখা আছে—‘চন্দ্রপ্রভাৰ গান’, তলত এটি চন লিখা আছে—১৯২৩।

গীতৰ কথাখিনি পঢ়ি গ'লোঁ। হৃদয় আলোড়ন কৰা এটি গীত।

মোৰ আইতাৰ নাম চন্দ্রপ্রভা। ভাবিলোঁ আইতাই জানো এনেকুৱা গীত লিখিব পাৰে! পাঠশালাৰ ‘ক’ শ্ৰেণীতে পঢ়াশলীয়া শিক্ষা সাং কৰা আইতাই নিশ্চয় এনে গীত ৰচনা কৰিব নোৱাৰে। ভাবি পাৰ নাপালোঁ। চন্দ্রপ্রভাৰ গানটোক মই '৮৩ৰ সেই জটিল দিনবোৰৰ লগতে ঠাই দি মোৰ দিনলিপিত টুকি থ'লোঁ।

মোৰ আইতা ডাঙৰ খুৰাৰ লগত গুৱাহাটীত থাকে। এদিন গুৱাহাটীলৈ যাওঁতে আইতাক লগ ধৰি গীতটিৰ কথা মনত পৰি

এনেয়ে সুধিলোঁ। বৰপেটাৰ আচ্যৰস্তু মহাজনৰ জীয়াৰী আইতাই দুখ কৰি হাঁহি হাঁহি ক'লে—‘বৰপেটাৰ মহাজন বাপেকবোৰে ছোৱালী মানুহক পঢ়াই শিক্ষিতা নকৰি সৰুৰেপৰা বিয়াৰ বাবেহে উপযুক্ত কৰে।’ সৰুৰেপৰা বিয়াগীত গাই ডাঙৰ হোৱা মোৰ আইতাই মোক এফাকি বিয়াগীতকে গাই শুনালে—‘কান্দি-কাটি ৰুকুনীয়ে (ৰুকিনী) নাখে (নাখাই) আছে ভাত/সুধি চোৱা ৰুকুনীক বিয়া দিম মই কাত (কাঁলে)।’

যি কি নহওক, ‘চন্দ্রপ্রভাৰ গীত’টিৰ স্ৰষ্টা যে মোৰ আইতা চন্দ্রপ্রভা নহয়, নিশ্চিত হ'লোঁ।

২০০১ চন। বৰপেটা লেখিকা সমাৰোহ সমিতিয়ে অসমৰ নাৰী মুক্তি আন্দোলনৰ মহান নেত্ৰী, ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ সক্ৰিয় কৰ্মী, বিদ্ৰোহিনী চন্দ্রপ্রভা শইকীয়ানীৰ জন্ম শতবাৰ্ষিকী উপলক্ষে স্মৃতি দিৱস উদযাপনৰ যো-জা কৰিছিল। বৰপেটা লেখিকা সমাৰোহ সমিতিৰ সভানেত্ৰী নিৰুপমা মিশ্ৰ বাইদেৱে চন্দ্রপ্রভা শইকীয়ানী ৰচিত কবিতা পুথি এখন মোক দি স্মৃতি দিৱসৰ দিনা কবিতা এটি আবৃত্তি কৰিবলৈ দিলে। কবিতা পুথিখনৰ কেইটিমান শব্দ, বাক্য মই যেন বহু বছৰ আগতে ক'ৰবাত পাইছোঁ, পঢ়িছোঁ। চাঁতকৈ মনত পৰিল—যিটো গীত মই খুৰাৰ গানৰ বহীখনত পাইছিলোঁ সেই গীতটোৰ কথাৰ লগত কবিতা পুথিত থকা কিছুমান শব্দ, বাক্যৰ হুবহু মিল আছে।

'৮৩ৰ ডায়েৰিৰ পাতত থকা ‘চন্দ্রপ্রভাৰ গান’টো বিচাৰি উলিয়ালোঁ। চকুৰ আগৰপৰা পৰ্দা এখন যেন আঁতৰি গ'ল। হয়। ‘চন্দ্রপ্রভাৰ গান’ শিৰোনামেৰে লিখা গীতটোৰ স্ৰষ্টা চন্দ্রপ্রভা শইকীয়ানীয়েই। তথাপি মনত সন্দেহৰ অৱকাশ আছিল, কিয়নো যিগৰাকী অখণ্ড প্ৰতাপী মহিলাই পুৰুষৰ দৰে উদগ্ৰ সাহসেৰে ছাইকেল চলাই গাঁৱে গাঁৱে গৈ ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ নেতৃত্ব দিছিল, তাকে দেখি লোকে হাঁহিছিল।

‘চাচোন চা বিলেতী বাই
চনৰপ্ৰভা যায় ছাইকেল চলাই
তিৰীটুৰ দেখুন মৰদৰ দৰে সাহ
দেখি লোকে মাৰে হাঁচি কাহ’

পুৰুষতান্ত্ৰিক সমাজৰ কঠোৰ নিৰ্যাতন, অত্যাচাৰৰপৰা নাৰী সমাজক উদ্ধাৰৰ বাবে

কঠোৰপৰা কঠোৰতম হৃদয়ত যিগৰাকীয়ে থাপনা কৰিছিল নাৰী মুক্তিৰ পণ, যিগৰাকী চন্দ্রপ্রভাই নগাঁও মিছনত ব্ৰিটিছ শিক্ষকৰ ধৰ্মীয় পক্ষপাতিত্বৰ বিৰুদ্ধে সাহসেৰে প্ৰতিবাদ কৰিছিল, যিগৰাকী বিদ্ৰোহিনীয়ে অসম সাহিত্য সভাৰ মজিয়াত মহিলাক সমমৰ্যাদা, সম আসনদানৰ বাবে বাঁহৰ চিক ভাঙি ওলাই আহিছিল, সেইগৰাকী অগ্নিকন্যা, বিদ্ৰোহিনী চন্দ্রপ্রভাৰ হৃদয়ত ইমান কোমল, ইমান মৰ্মস্পৰ্শী শব্দৰ নিজৰা ব'ব পাৰেনে?

অবিশ্বাস্য আছিল যদিও চন্দ্রপ্রভা শইকীয়ানীৰ কবিতা পুথিখনত পোৱা শব্দবোৰে গীতটো তেখেতৰে ৰচনা বুলি নিশ্চিত দিছিল। অৱশ্যে যিটো ‘চন্দ্রপ্রভাৰ গান’ আমাৰ হাতত পৰিছিল, সেই গীতটো আহত হৃদয়ৰপৰা নিগৰি ওলোৱা তেজৰ চিয়াঁহীৰে লিখা এটি গীত আছিল—

ভবাটো নাছিলোঁ ইমান কঠিন লাগিব মোৰ
তুমি নহ'লে!

স্কন্ধ শিলা হ'ব চকুৰ নীৰো
পাঁজৰ খহিব বেদনভাৰে—

অশেষ অপাৰ দুখ সহিও লগা যে নাছিল গাত
তুমি আছা বুলি সেই দুখতো

পৰিছিল মোৰ হৃদয় শাঁত
মোৰ বাবে ৰখা যিধাৰি মালা

সযতনে তুমি পিঙ্কলা কাক?
মিলন-মধুৰ বিবহ-বিষাদ

আজি বিচ্ছেদ হয়! ঘটিল তাৰ
সীমাহীন হ'ল দুখৰ আকাশ অৱসান হ'ল

মান-অভিমান
মোৰ বাবে ৰখা যিধাৰি মালা

সযতনে তুমি পিঙ্কলা কাক?...
চন্দ্রপ্রভা শইকীয়ানীৰ দুখবোৰ বুজিবলৈ

চেষ্টা কৰিছিলোঁ। বিচাৰি পাইছিলোঁ মাত্ৰ এটা
গীতৰ জৰিয়তে (বোধহয় এইটোৱেই

তেখেতৰ একমাত্ৰ গীত) এখনি কোমল
হৃদয়ৰ নিভৃতত থকা তেখেতৰ সীমাহীন

দুখৰ কাৰণবোৰ। সেয়ে ২০০১ চনত
তেখেতৰ জন্ম শতবাৰ্ষিকী অনুষ্ঠানত

‘চন্দ্রপ্রভাৰ গান’টোত একান্ত হৈ হৃদয়েৰে সুৰ
দি তাক পৰিৱেশন কৰি সকলোকে অনুভৱ

কৰাবলৈ চেষ্টা কৰিছিলোঁ বিদ্ৰোহিনী
নাৰীগৰাকীৰ ব্যথিত হৃদয়ৰ দুখ।

১৯২৩ চনত ৰচনা কৰা সেই গীতটিত
সম্পূৰ্ণ ৭৮ বছৰ পাছত আৰোপ কৰা আমাৰ

সুৰটো আমাৰ জীৱনৰ শ্ৰেষ্ঠ সুৰ আৰু
‘চন্দ্রপ্রভাৰ গান’ আমাৰ জীৱনৰ শ্ৰেষ্ঠতম

সম্পদ।
ঠিকনা : আমবাৰীহাটী, বৰপেটা, ফোন :
৯৪৩৫৪৮১১৯৬